

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПВНЗ «ЄВРОПЕЙСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

БІЛОШКУРСЬКИЙ Микола Васильович

УДК 631.16:65.011:658.15

**КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ГОСПОДАРСЬКОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ
ПІДПРИЄМСТВАМИ**

Спеціальність 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ – 2009

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі економіки Європейського університету Міністерства освіти і науки України, м. Київ.

Науковий керівник:

доктор економічних наук, професор
Ястремський Олександр Іванович,
Український державний університет фінансів та міжнародної торгівлі, завідувач кафедри прикладної економіки, м. Київ

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор
Воротіна Людмила Іванівна,
Європейський університет, професор кафедри менеджменту, м. Київ

кандидат економічних наук, доцент
Прохорова Вікторія Володимирівна,
Національний авіаційний університет, докторант кафедри фінансів, обліку і аудиту, м. Київ

Захист дисертації відбудеться “18” червня 2009 р. о 14-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.063.01 по захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук у Європейському університеті за адресою: 03115, м. Київ, бульв. Академіка Вернадського, 16-в.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Європейського університету за адресою: 03115, м. Київ, вул. Депутатська, 15/17.

Автореферат розісланий “15” травня 2009 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук, доцент

О. П. Луцій

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Комплексна оцінка ефективності господарської діяльності є важливою складовою системи антикризового управління підприємствами і виступає додатковим стимулом розвитку вітчизняної економіки. Низька платоспроможність сільськогосподарських виробників та населення, недостатня розвиненість ринку ремонтних послуг стали основною причиною стагнації підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу та їх перебування на межі банкрутства. Різке збільшення обсягів кредиторської заборгованості, нестача власних оборотних коштів і зростання збитковості виробництва спричинені, насамперед, низькою ефективністю управління господарською діяльністю ремонтних підприємств та потребують невідкладних науково обґрунтованих антикризових заходів. Необхідність антикризового управління господарською діяльністю підприємств, удосконалення комплексної оцінки її ефективності, формування системи оперативного антикризового управління, потреба у розробці антикризової стратегії розвитку аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області зумовили актуальність обраної теми.

Стан вивчення проблеми. Теоретичні й прикладні аспекти антикризового управління, діагностики та прогнозування загрози банкрутства підприємств різних галузей економіки, управління господарською діяльністю, ефективністю та фінансовим забезпеченням підприємств досліджують наступні учені: зарубіжні – А. Азіз, Р. Акофф, Е. Альтман, Дж. Ардженті, У. Бівер, Ю. Брігхем, Л. Гапенські, Е. М. Коротков, М. Міллер, Ф. Модільяні, Г. В. Савицька, Г. Спрінгейт, Р. Таффлер, Я. О. Фомін, Дж. Фулмер, вітчизняні – В. Г. Андрійчук, О. В. Ареф'єва, І. О. Бланк, Л. І. Воротіна, В. М. Гончаров, С. М. Іванюта, Л. А. Костирко, Л. О. Лігоненко, О. В. Мороз, В. В. Прохорова, Л. С. Ситник, Н. М. Сіренко, О. А. Сметанюк, О. О. Терещенко, І. В. Шварц, А. М. Штангрет, О. І. Ястремський та ін.

Сучасний стан і перспективи розвитку підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу досліджують І. В. Агеева, О. В. Крисальний, Г. М. Підлісецький, В. О. Прижбило, Л. В. Семенченко, В. Л. Товстопят, В. П. Яковенко та ін.

Оцінюючи основні результати наукових досліджень зазначених учених-економістів, слід вказати на той факт, що з-поміж значної кількості розроблених галузевих комплексних методик оцінки ефективності господарської діяльності в антикризовому управлінні, для підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу встановлено їх відсутність, що й зумовило вибір теми, мети та основних завдань дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота відповідає основним напрямам наукових досліджень, що виконуються на кафедрі економіки Європейського університету: «Економічні проблеми теорії і практики менеджменту сталого розвитку економічних систем» (номер державної реєстрації 0101U007350) і «Організація та управління стратегічним розвитком промислових підприємств» (номер державної реєстрації 0107U002007).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є обґрунтування теоретичних засад та розробка наукових пропозицій щодо методичного забезпечення комплексної ефективності господарської діяльності підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу при формуванні системи

антикризового управління. Досягнення поставленої мети зумовило розв'язання наступних завдань:

- вивчити коло об'єктивних передумов становлення системи антикризового управління господарською діяльністю на підприємствах;
- розкрити методичні аспекти формування системи показників комплексної оцінки ефективності функціонування підприємства;
- оцінити ефективність діяльності підприємств України та аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області;
- удосконалити методика комплексної оцінки ефективності господарської діяльності підприємств у системі антикризового управління;
- сформулювати систему оперативного антикризового управління підприємствами;
- розробити антикризову стратегію розвитку аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області.

Об'єктом дослідження виступає господарська діяльність підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу. *Предметом дослідження* є сукупність теоретичних, методичних та прикладних засад комплексної оцінки ефективності господарської діяльності підприємств у системі антикризового управління.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною основою дисертаційного дослідження є наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених-економістів з проблематики антикризового управління та ефективності господарської діяльності підприємств, законодавчі та інші нормативні акти з регулювання питань оцінки фінансового стану, управління санацією та банкрутством суб'єктів господарювання, реалізації технічної політики у агропромисловому комплексі в ринкових умовах.

При проведенні досліджень використано наступні методи: *індексний, статистичних групувань, порівняльний аналіз, екстраполяція рядів динаміки* (при проведенні економічної оцінки та прогнозуванні ефективності господарської діяльності підприємств), *кореляційно-регресійний аналіз* (при дослідженні впливу факторів на обсяг операційних витрат, коефіцієнт поточної ліквідності, коефіцієнт Бівера та побудові виробничої функції Кобба-Дугласа досліджуваних підприємств), *рейтингування та логіт-регресійний аналіз* (при розробці багатофакторної моделі комплексної оцінки ефективності господарської діяльності для підприємств), *теорія оптимізації* (при проведенні максимізації операційного прибутку для розробки антикризової стратегії аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області).

Інформаційною базою дослідження слугують законодавчі та інші нормативно-правові акти України, офіційні матеріали Державного комітету статистики України, Головного управління статистики у Черкаській області, оперативна інформація та річна фінансова звітність підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу, монографічна література, наукова періодика, результати особистого дослідження тощо.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у наступному:

вперше:

- розроблено антикризову стратегію для підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області шляхом максимізації цільової функції операційного прибутку, яка забезпечує підвищення ефективності факторів виробництва, оптимальність структури елементів витрат, досягнення соціального ефекту через додаткове залучення трудових ресурсів і збільшення заробітної плати;

удосконалено:

- економічну класифікацію визначених видів кризових ситуацій та сценарії їх розвитку, залежно від комбінацій значимості впливу зовнішніх і внутрішніх факторів на стан господарської діяльності підприємств, що є визначальним для розробки антикризових стратегічних управлінських рішень керівництву підприємства;

- методичку оцінки рівня кризового розвитку підприємства, яка ґрунтується на використанні багатофакторних дискримінантних моделей діагностики загрози настання банкрутства, застосуванні кореляційно-регресійного аналізу показників ефективності господарської діяльності та зіставлення їх фактичних значень із нормативними, і має на меті забезпечити швидке реагування на виявлені загрози;

- багатофакторну модель комплексної оцінки ефективності господарської діяльності, застосовуючи апарат логістичної регресії та рейтингування, яка синтезує в собі, на відміну від існуючих, показники маневреності власних оборотних засобів, поточної ліквідності, концентрації позикового капіталу, часу обороту коштів у розрахунках, рентабельності власного капіталу та значно підвищує якість антикризового управління досліджуваними підприємствами;

дістали подальшого розвитку:

- визначення сутності та предметної площини поняття «антикризове управління», під яким автор розуміє процес постійної взаємодії взаємопов'язаних та взаємообумовлюючих складових антикризового досвіду підприємств, який базується на розробленні антикризових методик та програм залежно від етимології походження кризи, перманентній діагностиці стану підприємства, що дає змогу керівництву швидко реагувати на потенційні та наявні загрози;

- механізм оперативного антикризового управління, який, на відміну від існуючих, включає комплексне оцінювання діяльності підприємства, управління кредиторською та дебіторською заборгованостями, поточне забезпечення платоспроможності, вартісний CVP-аналіз для багатопрофільного виробництва, оптимізацію структури капіталу, оперативний контролінг і дозволяє підвищити рівень ефективності господарської діяльності підприємств у короткостроковому періоді.

Практичне значення одержаних результатів. Отримані результати дисертаційного дослідження були позитивно оцінені спеціалістами Департаменту економіки та управління державною власністю Міністерства аграрної політики України, та прийняті до використання при розробці програм розвитку агропромислового комплексу (акт про впровадження № 11-3-9/35 від 30 січня 2009 року). Практичні результати наукових досліджень були заслухані та отримали позитивну оцінку представників управлінського персоналу ВАТ Уманське районне підприємство «Сільгосптехніка» і будуть використані при обґрунтуванні перспектив подальшого розвитку та плануванні діяльності підприємства (акт про впровадження № 20 від 27 січня 2009 року).

Основні науково-теоретичні положення дисертації використовуються та впроваджено в навчальний процес Уманської філії Європейського університету при викладанні фахових дисциплін «Антикризове управління», «Ризик та економічна безпека підприємства» підготовки спеціалістів з менеджменту організацій, а також «Економічне обґрунтування господарських рішень» підготовки спеціалістів з економіки підприємства (довідка № 242 від 25 грудня 2008 року).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є самостійною науковою працею, в якій викладено авторський підхід до вирішення проблем методичного забезпечення ефективності господарської діяльності підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу у системі антикризового управління. Всі наукові результати та висновки, викладені в дисертаційній роботі, що виносяться на захист, отримані автором самостійно.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації апробовано на VIII та IX Всеукраїнських науково-практичних конференціях «Молодь, освіта, наука, культура і національна самосвідомість (м. Київ, 12-13 травня 2005 року та 25-27 квітня 2006 року); Міжнародній науково-практичній конференції «Перспективныe инновации в науке, образовании, производстве и транспорте, 2007» (м. Одеса, 1-15 червня 2007 року); V Міжнародній науково-практичній конференції «Ставайки съвременна наука» (м. Софія, Болгарія, 1-15 жовтня 2007 року); II Міжнародній науково-практичній конференції «Perspektywiczne opracowania nauki i techniki - 2007» (м. Перемишль, Польща, 16-30 листопада 2007 року); IV Міжнародній науково-практичній конференції «Zprávy vědecké ideje - 2008» (м. Прага, Чехія, 27 жовтня - 5 листопада 2008 року).

Публікації. За результатами дисертаційного дослідження опубліковано 14 одноосібних наукових праць загальним обсягом 4,12 друк. арк., дві з яких – розділи у наукових колективних монографіях (1,0 друк. арк.), шість – наукові статті у фахових виданнях (2,4 друк. арк.), шість – тези доповідей у збірниках конференцій (0,72 друк. арк.).

Структура і обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, десяти підрозділів, висновків, списку використаних джерел (215 найменувань) на 23 сторінках та 11 додатків на 40 сторінках. Основний зміст роботи викладено на 169 сторінках, містить 47 таблиць на 27 сторінках (3 таблиці на повну сторінку) та 10 рисунків на 5 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, відображено наукову новизну та практичне значення, апробацію одержаних результатів, їх публікації, окреслено особистий внесок здобувача.

У першому розділі – **«Теоретико-методичні основи комплексної оцінки ефективності господарської діяльності в антикризовому управлінні підприємствами»** – визначено об'єктивні передумови становлення системи антикризового управління господарською діяльністю на підприємствах у ринкових умовах господарювання, висвітлено методичні підходи щодо формування системи показників оцінки ефективності господарської діяльності підприємства, розглянуто основні зарубіжні та вітчизняні методики комплексної оцінки ефективності господарської діяльності підприємства в системі антикризового управління.

При формуванні системи антикризового управління, окрім подолання наслідків кризових явищ, особливої важливості набувають дії щодо запобігання їм у майбутньому (якщо господарська діяльність підприємства є стабільною) і створення передумов для швидкого реагування на потенційні загрози.

Більшість науковців вважає, що ефективність і швидкість реагування системи антикризового управління на кризові процеси, які мають місце в діяльності підприємства, обумовлюється реалізацією заздалегідь розроблених антикризових програм, залежно від причин і характеру кризи. Вважаємо, що структурована база типових антикризових програм на підприємстві складає його «антикризовий досвід», який є запорукою своєчасної й адекватної реакції на кризові процеси.

Комбінуючи стани внутрішнього і зовнішнього середовища функціонування підприємства, можна отримати чотири основних ситуації, класифікація яких наведена на рис. 1.

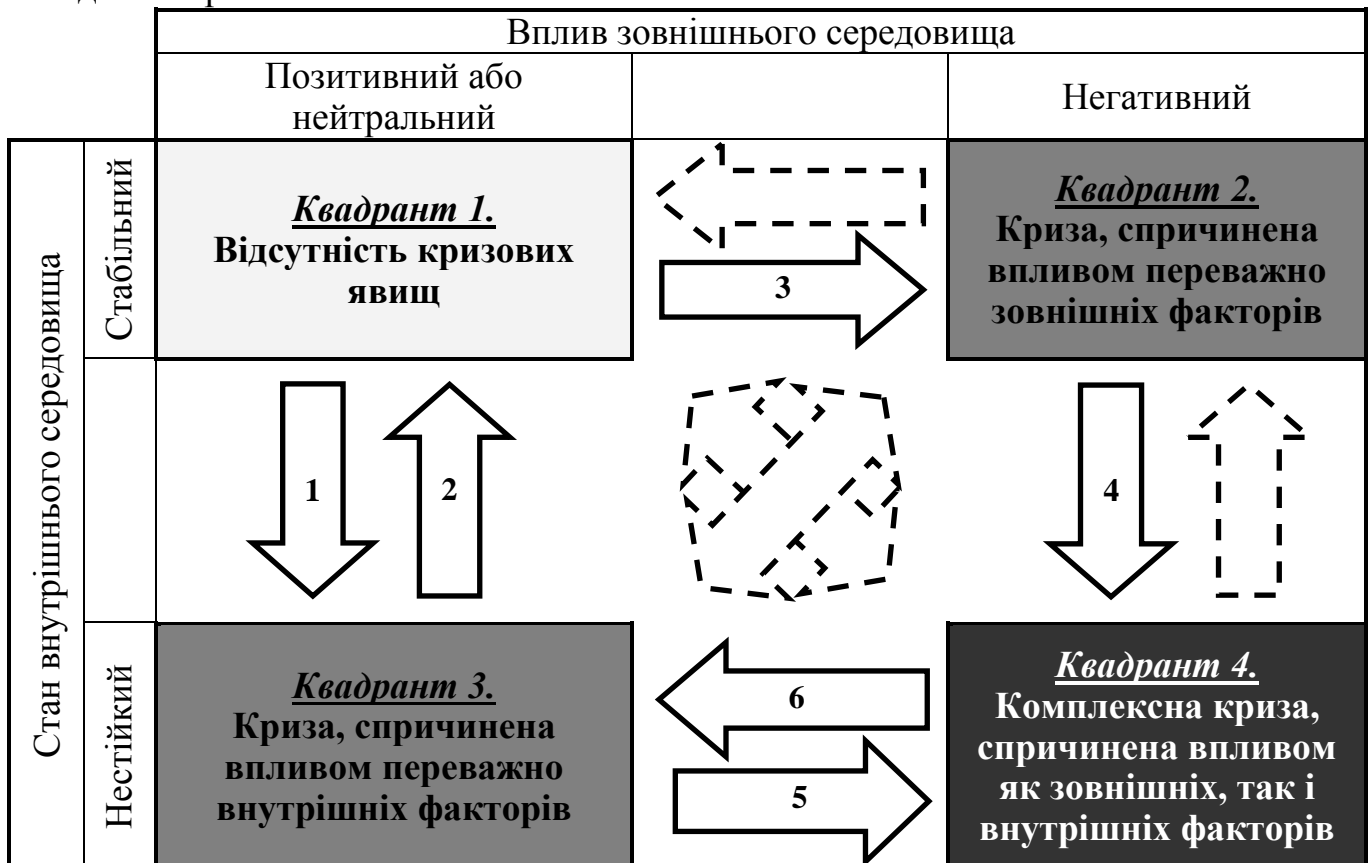

Рис. 1. Матриця градації кризових ситуацій на підприємстві, залежно від комбінацій значимості впливу зовнішніх і внутрішніх факторів

На нашу думку, така класифікація є вичерпною і основоположною щодо дослідження основних проявів кризового стану господарської діяльності підприємства з урахуванням впливу внутрішніх і зовнішніх факторів.

У першому квадранті матриці здійснення господарської діяльності підприємством відбувається за відсутності кризових явищ, оскільки внутрішнє середовище стабільно стійке, а негативний вплив зовнішнього середовища відсутній. Дана ситуація для підприємства є оптимальною на всіх етапах його життєвого циклу, як у короткостроковому періоді, так і на перспективу.

Кризовий стан у квадранті 3 на рис. 1 можливий, якщо функціонування підприємства відбувається за умов мінімального негативного впливу зовнішніх факторів та суттєвої дії внутрішніх проблем у його господарській діяльності. До таких проблем можна віднести наступні:

- 1) зниження ефективності управління виробничими ресурсами;
- 2) зниження рівня прибутковості, спричинене високим рівнем затрат;
- 3) перевищення обсягу заборгованості над обсягом власного капіталу;

- 4) підвищення термінів оборотності оборотних активів;
- 5) збільшення питомої ваги поточної кредиторської заборгованості у зобов'язаннях;
- 6) зниження рівня поточної платоспроможності підприємства;
- 7) порушення ритмічності фінансування інвестиційної та операційної діяльності;
- 8) заборгованість з оплати праці;
- 9) порушення платіжної дисципліни зі сплати відсотків за користування позиками, податків та інших обов'язкових платежів тощо.

Вирішення окресленого кола проблем формує основний зміст антикризового управління господарською діяльністю за кризової ситуації, що спричинена внутрішніми суперечностями розвитку підприємства.

Головне завдання антикризового управління, якщо криза господарської діяльності підприємства генерується тільки негативними зовнішніми факторами, полягає у розробці шляхів зниження деструктивного впливу кон'юнктурних коливань економіки держави на внутрішнє середовище підприємства та страхуванні усіх можливих ризиків.

В кожному з 2-4 квадрантів матриці кризових станів існує можливість неплатоспроможності та настання банкрутства, але найбільша загроза банкрутства, унаслідок чого можлива ліквідація підприємства, притаманна квадранту 4.

Однією з основних умов подолання кризових процесів на підприємстві повинна бути відкритість керівництва у відносинах з персоналом для підвищення прозорості при прийнятті рішень. Запорукою цього має стати інформування працівників про реальний стан справ у господарській діяльності підприємства.

Таким чином, антикризове управління господарською діяльністю підприємства – важливий елемент антикризового менеджменту, направлений на забезпечення високого рівня ефективності виробництва, залучення фінансових ресурсів, платоспроможності, прибутковості, а також стимулювання інвестиційної діяльності, з метою досягнення підприємством організаційно-господарських цілей на всіх етапах його життєвого циклу, попередження, ідентифікації та подолання кризових умов здійснення господарської діяльності на основі власного антикризового досвіду.

Під організаційно-господарськими цілями ми розуміємо головні цілі підприємства щодо організації господарської діяльності та забезпечення її ефективності на перспективу.

Головний зміст поняття «ефективність господарської діяльності» полягає у комплексній результативності досягнення підприємством основних організаційно-господарських цілей. В антикризовому менеджменті про ефективність або неефективність господарської діяльності може свідчити як значення відповідного показника (групи показників), так і його динаміка за аналізований період. До таких показників слід віднести показники ліквідності (платоспроможності), фінансової стійкості, ділової активності (продуктивності, оборотності) та рентабельності (прибутковості).

Встановлено, що питання розроблення системи оцінки ефективності господарської діяльності підприємств розглядається на державному рівні, тому потребує серйозного вивчення на предмет відповідності сучасним положенням теорії та практики господарювання.

Усі методики комплексної оцінки ефективності господарської діяльності, можна розподілити наступним чином:

1) методики оцінки на основі нормативних значень фінансових коефіцієнтів (більшість державних методик, модель У. Бівера);

2) діагностика кризового стану підприємств із застосуванням комплексних багатофакторних моделей прогнозування загрози настання банкрутства на основі нормативних значень єдиного інтегрального показника (моделі Альтмана, Тафлера-Тішоу, Спрінгейта, Фулмера, Ліса, Брігхема, Давидової-Белікова, Сайфуліна-Кадикова, Савицької, Терещенка, Чумаченка тощо);

3) якісна оцінка кризових явищ в діяльності підприємств на основі бальної системи оцінювання (методика Тамарі, Ардженті).

У другому розділі – «Економічна оцінка ефективності господарської діяльності підприємств в антикризовому управлінні» – проведено оцінювання сучасного стану функціонування підприємств України в цілому та підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу зокрема, здійснено комплексну оцінку кризових явищ у діяльності досліджуваної сукупності підприємств.

Результати досліджень свідчать про те, що протягом 2000-2007 рр. мали місце стійкі позитивні тенденції зростання прибутковості господарської діяльності суб'єктів господарювання. Дані зміни забезпечили перевищення прибутку над збитком від звичайної діяльності суб'єктів економіки в обсязі 121,6 млрд. грн., що більше показника 2000 р. в 9,3 рази. На основі проведених розрахунків визначено, що за умови збереження позитивної динаміки, у 2008 р. передбачається зростання прибутку від звичайної діяльності до оподаткування на 18%, порівняно з 2007 р., обсяг якого складе 142,9 млрд. грн.

Підприємства України мають високий рівень фінансової залежності від зовнішніх джерел фінансування, який поступово скорочується. На це вказує також перевищення обсягу кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги у 2007 році над обсягом аналогічного показника дебіторської заборгованості у 1,4 рази.

Основним результатом оцінювання ефективності господарської діяльності підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області є ідентифікація кризових явищ, наявних за умов негативного впливу переважно внутрішніх факторів, що відповідає квадранту 3 матриці кризових станів. На це вказують результати оцінки, наведені у табл. 1.

Комплексна оцінка залежності операційних витрат, коефіцієнта поточної ліквідності (відношення обсягу оборотних активів до поточних зобов'язань) та коефіцієнта Бівера (відношення чистого грошового потоку до сукупних зобов'язань) проводилася з урахуванням наступних факторів: територія обслуговування підприємства, км² (X_1); фондвіддача (відношення чистого доходу до середньорічної вартості основних засобів), грн./грн. (X_2); продуктивність праці (відношення чистого доходу до середньооблікової чисельності працівників), грн./особу (X_3); матеріаловіддача (відношення чистого доходу до суми матеріальних витрат), грн./грн. (X_4); час обороту запасів (відношення добутку обсягу запасів і розрахункової кількості днів у році до чистого доходу), днів (X_5); час обороту дебіторської заборгованості (відношення добутку обсягу дебіторської заборгованості і розрахункової кількості днів у році до чистого доходу), днів (X_6); обсяг сукупних активів, тис. грн. (X_7); обсяг власного капіталу, тис. грн. (X_8); прибуток від операційної діяльності, тис. грн. (X_9).

Таблиця 1

Показники ефективності господарської діяльності підприємств України та підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області

Найменування показника	Значення показника на кінець року							Зміни у 2007 р., порівняно з 2001 р.
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	
Підприємства - суб'єкти підприємницької діяльності України								
1. Коефіцієнт поточної ліквідності	1,05	1,05	1,05	1,08	1,13	1,17	1,20	+0,15
2. Коефіцієнт покриття	0,94	0,93	0,93	0,93	0,92	0,91	0,89	-0,05
3. Коефіцієнт забезпечення власними засобами	-0,06	-0,06	-0,07	-0,07	-0,08	-0,09	-0,11	-0,05
4. Продуктивність праці, тис. грн./ особу	51,5	75,0	103,3	144,9	157,0	203,6	269,0	+217,5
5. Фондовіддача, грн./грн.	1,30	1,65	2,05	2,53	2,33	2,54	2,64	+1,34
6. Час обороту запасів, днів	47	43	36	32	36	35	35	-12
7. Рентабельність сукупного капіталу, %	1,4	0,4	0,4	2,2	2,8	2,5	3,4	+2,0
8. Рентабельність власного капіталу, %	2,7	0,7	0,9	4,7	6,1	5,8	8,0	+5,3
Підприємства аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області								
1. Коефіцієнт поточної ліквідності	2,14	2,11	1,68	1,35	1,32	1,20	1,07	-1,07
2. Коефіцієнт покриття	0,85	0,78	0,75	0,70	0,78	0,85	0,74	-0,11
3. Коефіцієнт забезпечення власними засобами	-0,16	-0,22	-0,28	-0,35	-0,21	-0,15	-0,11	+0,05
4. Продуктивність праці, тис. грн./ особу	11,3	10,5	12,8	17,8	25,6	34,7	42,0	+30,7
5. Фондовіддача, грн./грн.	0,46	0,43	0,47	0,61	0,81	0,82	1,26	+0,80
6. Час обороту запасів, днів	147	153	135	102	94	109	101	-46
7. Збитковість сукупного капіталу, %	-1,5	-6,6	-8,4	-2,1	-1,5	-2,9	-16,4	-14,9
8. Збитковість власного капіталу, %	-1,6	-7,2	-9,5	-2,4	-1,6	-3,1	-18,0	-16,4

На основі кореляційно-регресійного аналізу встановлено, що найбільший вплив на зменшення обсягу операційних витрат одного підприємства чинить скорочення середньої продуктивності праці працівника, а найбільше зростання значень коефіцієнтів поточної ліквідності та Бівера відбувається внаслідок зростання фондовіддачі основних засобів та власного капіталу відповідно (табл. 2).

Таблиця 2

Результати моделювання операційних витрат, коефіцієнтів поточної ліквідності та Бівера підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області

Результативний показник	Рівняння регресії	$R_{\text{множ.}}$	$R^2_{\text{множ.}}$
1. Обсяг операційних витрат	$Y = 0,279X_1 + 0,028X_3 - 44,307X_4 - 1,825X_6 + 0,182X_7 + 237,587$	0,839	0,705
2. Коефіцієнт поточної ліквідності	$Y = 3,108X_2 - 0,00002X_5 + 0,0008X_8 + 0,006X_9 - 0,132$	0,825	0,681
3. Коефіцієнт Бівера	$Y = 0,198X_2 - 0,0003X_5 + 0,0002X_8 + 0,0007X_9 - 0,099$	0,743	0,553

Встановлено, що результати, отримані внаслідок проведеної комплексної діагностики ефективності господарської діяльності досліджуваних підприємств на основі апробації дванадцяти найбільш відомих методик прогнозування загрози настання банкрутства, дають змогу правильно ідентифікувати стан господарської діяльності тільки десяти підприємств. Щодо решти – за різними оцінками отримано

ряд невідповідностей, які спотворюють динаміку тенденцій, що склалися у їхньому фінансовому стані, внаслідок чого виявлено потребу в розробці власної методики. Тому, для підвищення якості результатів оцінювання доцільним є використання якомога більшої кількості методик.

У третьому розділі – **«Вдосконалення методичного забезпечення комплексної оцінки ефективності господарської діяльності підприємств у системі антикризового управління»** – вдосконалено методику комплексної оцінки ефективності господарської діяльності підприємств, сформовано систему оперативного антикризового управління та стратегію розвитку аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області.

Автором розроблено й апробовано метод рейтингування на основі порівняння числових значень 23 показників з їх нормативними вимогами, згідно чого досліджувану сукупність підприємств розділено на дві групи: першу групу сформували підприємства з кризовим рівнем господарської діяльності, другу – з нормальним рівнем. Для введення у логіт-регресійну модель було взято п'ять коефіцієнтів, між якими відсутні функціональні та кореляційні зв'язки: коефіцієнт маневреності власних оборотних засобів (відношення обсягу оборотних засобів підприємства до власних оборотних активів), коефіцієнт поточної ліквідності (відношення обсягу оборотних активів і витрат майбутніх періодів до обсягу поточних зобов'язань), коефіцієнт концентрації позикового капіталу (питома вага зобов'язань підприємства у джерелах фінансування), час обороту коштів у розрахунках (термін одного обороту дебіторської заборгованості) та рентабельність власного капіталу (відношення чистого прибутку до обсягу власного капіталу).

Рівняння багатофакторної логістичної регресії розроблено автором на основі відібраних коефіцієнтів та відповідного групування підприємств за значенням інтегральної залежної змінної Z , яке отримується на основі рейтингів підприємств наступним чином:

$$\begin{cases} R < 34 \Rightarrow Z = 0; \\ R > 34 \Rightarrow Z = 1. \end{cases} \quad (1)$$

Вихідні дані для моделювання зведено у табл. 3. Однією з вимог, які ставляться до логіт-регресійної моделі, є заміна найбільшого і найменшого значення кожного фактора в обох групах на його середньогрупове значення. Застосовуючи інструменти аналізу даних в MS Excel-2003, отримано наступне рівняння регресії:

$$Z_{EGDP} = 0,122 k_1 + 0,006 k_2 - 0,749 k_3 - 0,001 k_4 + 0,097 k_5 + 0,956, \quad (2)$$

де Z_{EGDP} – комплексний інтегральний показник ефективності господарської діяльності підприємства;

k_1 – коефіцієнт маневреності власних оборотних засобів;

k_2 – коефіцієнт поточної ліквідності;

k_3 – коефіцієнт концентрації позикового капіталу;

k_4 – час обороту коштів у розрахунках, днів;

k_5 – рентабельність власного капіталу в абсолютному вираженні.

Отримане рівняння регресії добре описується коефіцієнтом множинної кореляції $R = 0,972$, що свідчить про наявність між п'ятьма факторними і результативною ознакою кореляційного зв'язку високої щільності. Окрім того, значення коефіцієнта множинної детермінації $R^2 = 0,945$ вказує на те, що інтегральний показник ефективності господарської діяльності підприємства на

94,5% залежить від впливу вказаних факторів, вплив інших чинників незначний і складає всього 5,5%. Обчислене фактичне значення t -критерію Стьюдента $t = 18,1$, не входить у критичну область $t \in [-2,093; 2,093]$, тому коефіцієнт множинної кореляції статистично значущий. При цьому фактичне значення F -критерію Фішера становить 65,8, що у 25 разів вище табличного значення, а отже істотність зв'язку між досліджуваними ознаками підтверджується.

Таблиця 3

Показники ефективності господарської діяльності підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області (у середньому за 2001-2007 рр.)

Назва підприємства	k_1	k_2	k_3	k_4	k_5	Z	Z_{EGDP}
Перша група (кризовий стан господарської діяльності)							
1. АТ ВТ «Корсунь-Шевченківське ВО «Райагропроммеханізація»	-3,956	1,048	0,550	496	-0,350	0	-0,379
2. ВАТ «Буцьке РТП»	-2,845	0,740	0,949	175	-3,745	0	-0,608
3. ВАТ «Киселівський РМЗ»	-42,212	0,978	0,311	92	-0,137	0	-4,517
4. ВАТ «Ладжинське РТП»	13,691	1,081	0,255	112	-0,154	0	2,336
5. ВАТ «Маньківська агропроммеханізація»	-1,610	0,678	0,648	133	-0,279	0	0,141
6. ВАТ «Телепинська СМТС»	-0,469	0,430	1,398	281	0,361	0	-0,344
7. ВАТ «Черкаське обласне підприємство «Агротехсервіс»	-1,081	1,396	0,660	37	-0,367	0	0,272
8. ВАТ Чигиринське районне об'єднання «Агропроммеханізація»	-1,119	0,584	0,617	167	0	0	0,222
9. ВАТ «Шполаагропромтехсервіс»	-0,177	3,692	1,116	294	0,516	0	-0,073
10. ЗАТ «Сміла-Агропромсервіс»	-0,792	0,886	0,674	285	-0,106	0	0,113
11. ЗАТ «Телепинське РТП»	-0,301	0,258	1,094	57	1,938	0	0,243
У середньому по групі	-3,716	1,070	0,752	194	-0,211	0	-0,236
Друга група (задовільний стан господарської діяльності)							
1. ВАТ «Агротехсервіс»	1,422	3,359	0,113	159	-0,061	1	0,927
2. ВАТ «Ватутінський РМЗ»	1,502	3,371	0,101	23	0,004	1	1,065
3. ВАТ «Вільшанське РТП»	1,490	2,826	0,058	108	0,003	1	1,021
4. ВАТ «Гельмязівське РТП»	1,050	23,140	0,028	33	-0,007	1	1,172
5. ВАТ Городищенське районне підприємство «Агротехсервіс»	3,223	1,558	0,107	80	0,051	1	1,217
6. ВАТ Жашківське підприємство «Техсервіс»	1,386	4,399	0,094	296	-0,019	1	0,832
7. ВАТ «Ірклівське РТП»	1,596	2,627	0,080	231	-0,008	1	0,913
8. ВАТ «Катеринопільський РМЗ»	2,176	1,844	0,291	21	-0,034	1	0,994
9. ВАТ «Лисянське РТП»	2,386	1,894	0,204	124	-0,082	1	0,995
10. ВАТ «Пальмирське РТП»	1,106	10,440	0,057	31	0,026	1	1,087
11. ВАТ Уманське районне підприємство «Сільгосптехніка»	1,102	9,459	0,054	91	0,019	1	1,032
12. ВАТ «Христинівський агротехсервіс»	1,609	3,331	0,121	142	-0,081	1	0,955
13. ВАТ «Чорнобаївське РТП»	1,882	2,126	0,159	104	-0,011	1	0,992
14. ЗАТ «Агропроммеханізація»	-14,072	0,958	0,364	87	-0,002	1	-1,102
У середньому по групі	0,561	5,095	0,131	109	-0,014	1	0,864
У середньому по сукупності підприємств	-1,321	3,324	0,404	146	-0,101	0	0,380

При збільшенні числового значення маневреності власних оборотних засобів на 1% інтегральний показник Z_{EGDP} зростає на 0,283%, при збільшенні коефіцієнта поточної ліквідності на 1% рейтингове число зростає на 0,014%, зростання рентабельності власного капіталу на 1% призводить до підвищення Z_{EGDP} на 0,225%. Збільшення коефіцієнта концентрації позикового капіталу на 1% може призвести до зниження рейтингового числа на 1,733%, а збільшення часу обороту коштів у розрахунках на 1% спричиняє падіння Z_{EGDP} на 0,002%. Сумарне зростання всіх

показників на 1% призводить до зниження інтегрального показника ефективності господарської діяльності підприємства на 1,21%.

Для перевірки логіт-регресійної функції на достовірність і відповідність результатам попередньо проведеного рейтингування, необхідно визначити критичне значення інтегрального показника $Z_{крит}$, яке виступає лінією поділу досліджуваної сукупності підприємств на дві групи. До першої групи, зі значенням $Z_{ЕГДП} \leq Z_{крит}$, віднесемо підприємства із незадовільним рівнем ефективності господарської діяльності, а до другої ($Z_{ЕГДП} > Z_{крит}$) – підприємства із нормальним рівнем. Для підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області значення $Z_{крит}$ становить 0,38 (табл. 3). Тобто, якщо значення інтегрального показника підприємства $Z_{ЕГДП} > 0,38$, то можна діагностувати нормальний рівень ефективності господарської діяльності і дії управлінського персоналу підприємства повинні бути направлені на його підвищення, у протилежному випадку – кризовий рівень, що потребує невідкладних антикризових заходів (рис. 2).

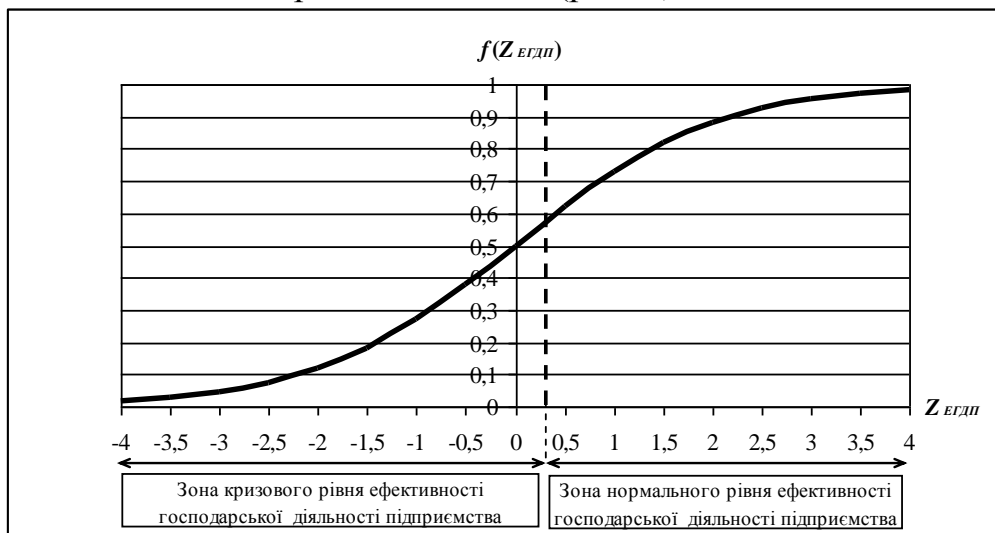

Рис. 2. Графічна інтерпретація критичного значення логіт-регресійної функції

Для підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу сукупна помилка складає 8%. Величина α -помилки 9,1%, β -помилки – 7,1%. Тобто, результати застосування логіт-регресійної функції комплексного оцінювання рівня ефективності господарської діяльності підприємств в антикризовому управлінні на 92% будуть вірними, при чому правильність оцінки, у разі класифікації задовільного рівня ефективності господарської діяльності справджується у 93 випадках зі 100. Натомість, як кризовий стан – тільки у 91 випадку. Аналіз отриманих результатів вказує на високу точність та якість розробленої моделі, що забезпечує її ефективне застосування на практиці.

У дисертаційному дослідженні впроваджено методику оперативного антикризового управління господарською діяльністю підприємств, яка дозволяє у разі виявлення симптомів настання кризових процесів, забезпечувати швидке реагування та мобілізацію основних антикризових підсистем для недопущення настання фінансової кризи або подолання такої, якщо господарська діяльність підприємства здійснюється у кризових умовах.

Для формування системи оперативного антикризового управління господарською діяльністю підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області проведено комплексну оцінку її ефективності шляхом застосування розробленої логіт-регресійної функції (табл. 4).

Розрахунок інтегрального показника ефективності господарської діяльності підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області

Найменування показника	Значення показника за роками							Зміни у 2007 р., порівняно з 2001 р.
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	
1. Коефіцієнт маневреності власних оборотних засобів (k_1)	-6,50	-4,73	-3,71	-2,98	-5,59	-6,13	-2,92	+3,58
2. Коефіцієнт поточної ліквідності (k_2)	2,19	2,22	1,78	1,45	1,47	1,22	1,08	-1,11
3. Коефіцієнт концентрації позикового капіталу (k_3)	0,33	0,34	0,39	0,37	0,36	0,41	0,54	+0,21
4. Термін обороту коштів у розрахунках (k_4), днів	118	128	114	99	75	99	89	-29
5. Рентабельність власного капіталу (k_5), %	-1,83	-7,44	-8,95	-2,40	-0,92	-3,16	-17,99	-0,16
6. Інтегральний показник ($Z_{ЕГДП}$)	-0,19	0	0,10	0,22	-0,06	-0,19	0,10	+0,29

З даних табл. 4 видно, що господарська діяльність досліджуваної групи підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області здійснюється неефективно і характеризується стабільними кризовими процесами, а тому потребує невідкладних антикризових заходів.

Суттєвим фактором збільшення обсягу чистого доходу є врахування інших операційних доходів при обчисленні операційного прибутку, що зможе частково вирішити проблему підвищення прибутковості операційної діяльності підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу.

Сумарний обсяг чистого доходу від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг та інших операційних доходів автор рекомендує називати «чистий операційний дохід» (Net Operating Revenues, *NOR*). Він показує обсяг реалізації від усіх видів операційної діяльності досліджуваних підприємств. Тому, операційний прибуток, отриманий шляхом вирахування з чистого операційного доходу операційних витрат, точніше відображає ефективність діяльності підприємства.

У ході проведеного СVP-аналізу для розробки шляхів досягнення (збереження) підприємствами беззбитковості операційної діяльності, встановлено, що методика обчислення точки беззбитковості у вартісному вираженні, наведена у переважній більшості наукових праць, може бути використана тільки у разі випуску одного виду продукції за однією ціною або для однопрофільного виробництва з перерахунком в умовно-натуральних показниках. Оскільки підприємства аграрного ремонтно-технічного сервісу надають послуги різних видів за неоднаковими цінами, методика обрахунку точки беззбитковості у грошовому виразі набуває такого вигляду:

$$NOR_{BEP} = \frac{P \cdot Q \cdot FC}{P \cdot Q - V \cdot Q} = \frac{NOR \cdot FC}{NOR - VC}, \quad (3)$$

де NOR_{BEP} – беззбитковий обсяг чистого операційного доходу, грн.;

FC – (Fixed Costs) – умовно-постійні витрати, грн.;

P – ціна одиниці продукції, грн.;

V – змінні витрати на одиницю продукції, грн.;

$P \cdot Q$ – виручка від реалізації продукції (для досліджуваних підприємств цей показник можна замінити на NOR – чистий операційний дохід), грн.;

$V \cdot Q = VC$ – (Variable Costs) – загальний обсяг умовно-змінних витрат, грн.

Автором розроблено антикризову стратегію розвитку аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області на основі моделювання чистого операційного доходу досліджуваних підприємств регіону за допомогою виробничої функції Кобба-Дугласа та розв'язання цільової функції максимізації операційного прибутку. Для короткострокового періоду:

$$OP = 5,242CA^{0,052}PB^{0,640}M^{0,238} - (0,1CA + 1,3704PB + M + OOC) \xrightarrow{PB, M} \max, \quad (4)$$

де OP – Operating Profit – операційний прибуток, грн.;

CA – Capital Assets – залишкова вартість основних засобів підприємства, грн.;

PB – Payroll Bill – річний фонд оплати праці підприємства, грн.;

M – Materials – матеріальні затрати підприємства, грн.;

OOC – Other Operating Cost – інші операційні витрати, грн., $OOC = \text{const}$;

$\xrightarrow{PB, M}$ – позначення означає, що оптимізація здійснюється за змінними PB та M .

Відповідно, для довгострокового періоду дана функція набуде вигляду:

$$OP = 5,242CA^{0,052}PB^{0,640}M^{0,238} - (0,1CA + 1,3704PB + M + OOC) \xrightarrow{CA, PB, M} \max. \quad (5)$$

Моделювання максимізації операційного прибутку підприємств дало змогу отримати наступні результати (табл. 5).

Таблиця 5

Порівняння оптимальних показників господарської діяльності підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області зі звітними показниками

Найменування показника	2007 рік	Оптимальний оперативний план	Оптимальний стратегічний план	Оперативний план, у % до 2007 року	Стратегічний план, у % до оперативного
1. Залишкова вартість основних засобів, тис. грн.	22479,5	29094,7	43719,8	129,4	150,3
2. Середньорічна чисельність працівників, осіб	675	1837	1870	271,7	102,0
3. Чистий операційний дохід, тис. грн.	29719,5	70679,1	84076,5	237,8	119,0
4. Операційні витрати, тис. грн.	33264,3	70136,9	83362,3	210,8	118,9
у тому числі:					
- матеріальні затрати, тис. грн.	19128,7	16821,6	20010,2	87,9	119,0
- витрати на оплату праці, тис. грн.	6339,5	33008,3	39265,1	520,7	119,0
- відрахування на соціальні заходи, тис. грн.	2136,3	12226,3	14543,8	572,3	119,0
- амортизація, тис. грн.	1423,7	2909,5	4372,0	204,4	150,3
- інші операційні витрати, тис. грн.	4236,1	5171,2	5171,2	122,1	100,0
5. Середньомісячна заробітна плата, грн.	782,7	1500,0	1750,0	191,7	116,7
6. Операційний прибуток (збиток), тис. грн.	-3544,8	542,2	714,2	753,8	131,7
- у середньому на 1 підприємство, тис. грн.	-141,8	21,7	28,6	753,8	131,7
7. Фондовіддача, грн./грн.	1,32	2,43	1,92	183,7	79,2
8. Продуктивність праці, грн./ особу	44028,9	38538,2	44960,7	87,5	116,7
9. Матеріаловіддача, грн./грн.	1,55	4,20	4,20	270,4	-
10. Рентабельність операційної діяльності, %	-10,66	0,77	0,86	×	×

Встановлено, що найбільший вплив на обсяг доходу чинить трудовий фактор. Збільшення річного фонду оплати праці на 1% спричиняє зростання обсягу чистого операційного доходу на 0,64%. Відповідно, для забезпечення максимально можливої рентабельності операційної діяльності досліджуваної сукупності підприємств, необхідно збільшити річний фонд оплати праці у 6,2 рази та додатково забезпечити 1195 робоче місце із середньомісячною заробітною платою 1750 грн. У результаті проведеної максимізації операційного прибутку в довгостроковому періоді, було виявлено, що структура витрат операційної діяльності 2007 р. неоптимальна і для її оптимізації необхідно знизити фондомісткість виробництва на 31% а матеріаломісткість – на 63%.

Питома вага сумарного обсягу інших операційних витрат у структурі операційних витрат досліджуваних підприємств, яка складає близько 19%, є високою і може свідчити про низький рівень ефективності господарської діяльності підприємств. Інші операційні витрати не включаються до собівартості продукції (товарів, робіт послуг) і відшкодовуються за рахунок валового прибутку підприємства. Отже, зниження обсягу даного елемента витрат у плановому періоді забезпечить додаткові резерви збільшення операційного прибутку. Інші операційні витрати (5,2 млн. грн.) було сформовано в основному за рахунок відшкодування безнадійної дебіторської заборгованості та відрахувань до резерву сумнівних боргів; визнаних штрафів, пені, неустойок; втрат від знецінення запасів; нестач і втрат від псування цінностей; собівартості реалізованих виробничих запасів тощо. Тому важливим антикризовим заходом, який має забезпечити скорочення обсягу інших операційних витрат, стане посилення контролю за виконанням дебіторами договірних умов, веденням бухгалтерського обліку згідно нормативів і стандартів, дотриманням вимог законодавства для недопущення адміністративних стягнень тощо.

Суттєвим фактором зниження витрат операційної діяльності підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу може стати координація їх діяльності в галузі спеціалізації праці. Для цього підприємствам сусідніх районів Черкаської області доцільно спеціалізуватися на окремих видах ремонтних послуг на взаємовигідних умовах співпраці.

Для реалізації антикризової стратегії розвитку підприємствам аграрного ремонтно-технічного сервісу потрібно додатково залучити капітальні вкладення в основні засоби обсягом 21,2 млн. грн. (43,7 – 22,5), тобто 850 тис. грн. в середньому на одне підприємство, що призведе також до збільшення амортизаційного фонду у 3 рази. Скорочення інших операційних витрат на 68% (або 3,5 млн. грн.) забезпечить окупність інвестицій протягом п'яти років (21,2 / 4,2), а рентабельність, відповідно, – 20%.

Іншим напрямом стимулювання виробництва та збуту ремонтних підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу є входження до Асоціації підприємств-виробників та ремонтників сільськогосподарської техніки. Серед досліджуваних підприємств членами Асоціації є ВАТ «Пальмирське РТП» та ВАТ «Вільшанське РТП», ефективність господарської діяльності яких вища, порівняно з іншими підприємствами досліджуваної сукупності (див. табл. 3).

Отже, підприємства аграрного ремонтно-технічного сервісу мають необхідні резерви збільшення обсягу прибутку на 9,3 млн. грн. протягом найближчих 5 років. Проте, було встановлено, що протягом 2007 р. наявні резерви не були використані, у зв'язку з чим операційний збиток збільшився на 2,1 млн. грн.

ВИСНОВКИ

Проведені у дисертації дослідження як науково-теоретичної, так і прикладної спрямованості щодо комплексної оцінки ефективності господарської діяльності в системі антикризового управління підприємствами, дозволяють сформулювати наступні висновки.

1. Основна мета антикризового управління господарською діяльністю полягає у підвищенні (відновленні) високого рівня її ефективності на всіх етапах життєвого циклу підприємства, попередженні, розпізнаванні та усуненні кризових процесів на основі антикризового досвіду, під яким пропонується розуміти структуровану базу розроблених попередньо антикризових програм і заходів. Залежно від комбінації ступеня негативного впливу зовнішнього середовища та внутрішньої стабільності підприємства побудовано матрицю кризових станів господарської діяльності, на основі якої визначено наступні специфічні види антикризового управління: комплексна оцінка господарської діяльності; превентивне антикризове управління; антикризове управління внутрішніми кризовими факторами; антикризове управління в умовах макроекономічної нестабільності; комплексне антикризове управління.

2. Результати проведеного аналізу основних методик, затверджених законодавчо, свідчать, що питання оцінювання ефективності господарської діяльності підприємств має державну значимість, а тому потребує дослідження на відповідність сучасним теоретичним положенням та господарській практиці. При проведенні оцінки методик комплексної оцінки ефективності господарської діяльності та прогнозування загрози настання банкрутства підприємств було встановлено, що на основі порівняння числового значення обчислених інтегральних показників з їх критичними значеннями, можна зі значним ступенем достовірності визначити, чи загрожує підприємству банкрутство в майбутньому, чи ні. При цьому для більш точних результатів доцільним є використання декількох методик.

3. На основі проведеної економічної оцінки ефективності господарської діяльності підприємств у системі антикризового управління досліджено, що протягом 2000-2007 рр. мали місце стійкі позитивні тенденції зниження збитковості звичайної діяльності суб'єктів господарювання України. Внаслідок даних змін прибуток від звичайної діяльності підприємств перевищив збитки в 5,4 рази. Нестача власних джерел формування оборотних активів склала понад 200 млн. грн. У період з 2001 до 2007 р. на підприємствах України наявна позитивна динаміка показників ефективності використання ресурсів. Так, продуктивність праці зросла у 5,2 рази, фондівдача – у 2 рази, що свідчить про підвищення рівня ефективності використання трудових ресурсів та основних засобів. Оборотність власного капіталу зросла у 2 рази, а сукупного капіталу – в 1,6 рази. У 2007 р. загальний обсяг чистого прибутку підприємств склав 8,4 млрд. грн., рентабельність операційної діяльності – 6,8%, рентабельність всієї діяльності – 4,4%, рентабельність активів – 3,4%, рентабельність власного капіталу – 8,0%.

4. З метою дослідження впливу основних факторів на обсяг операційних витрат, коефіцієнта поточної ліквідності та коефіцієнта Бівера, було відібрано дев'ять показників, після усунення мультиколінеарності між якими, побудовано три кореляційно-регресійної моделі. На основі еластичності коефіцієнтів регресії визначено, що найбільш суттєвий вплив на зменшення обсягу операційних витрат

чинить зростання терміну обороту дебіторської заборгованості, а максимальне зростання значень коефіцієнтів поточної ліквідності та Бівера відбувається внаслідок зростання фондівіддачі основних засобів. Для проведення комплексної діагностики ефективності господарської діяльності досліджуваних підприємств автором було апробовано дванадцять найбільш відомих методик прогнозування загрози настання банкрутства, на основі результатів за якими правильно ідентифіковано фінансовий стан тільки десяти підприємств. Щодо решти підприємств – отримано суттєві розбіжності, які спотворюють динаміку показників фінансового стану, у зв'язку з чим постала проблема розробки власної методики. Проведено також адаптацію критичного значення інтегрального показника двофакторної моделі Ю. Брігхема.

5. Для вирішення проблеми удосконалення комплексної оцінки ефективності господарської діяльності автором побудовано рейтинги досліджуваних підприємств на основі числових значень 23 показників і сформовано дві групи: до першої групи віднесено 11 підприємств з низьким рейтингом, який свідчить про кризовий рівень господарської діяльності, до другої – 14 підприємств з високим рейтингом. На основі рейтингових оцінок, із застосуванням комбінації методик кореляційно-регресійного аналізу та логістичної функції, побудовано п'ятифакторну логіт-регресійну функцію комплексної оцінки ефективності господарської діяльності підприємств, достовірність результатів за якою складає понад 92%. Також встановлено, що найбільший негативний вплив на інтегральний показник ефективності господарської діяльності підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу чинить збільшення коефіцієнту концентрації позикового капіталу, а позитивний – зростання коефіцієнту маневреності власних оборотних засобів.

6. Для постійного моніторингу ефективності господарської діяльності підприємств автором запропоновано алгоритм оперативного антикризового управління, реалізація якого дозволяє виявляти симптоми настання кризових процесів, забезпечувати швидке реагування та мобілізацію основних антикризових механізмів для недопущення настання фінансової кризи або подолання такої, якщо господарська діяльність підприємства здійснюється у кризових умовах.

7. На основі моделювання чистого операційного доходу досліджуваних підприємств за допомогою виробничої функції Кобба-Дугласа автором розроблено антикризову стратегію розвитку аграрного ремонтно-технічного сервісу регіону. Встановлено, що збільшення операційного прибутку на 9,4 млн. грн., зростання середньомісячної заробітної плати на 124%, фондівіддачі основних засобів – на 50%, матеріалівіддачі – у 2,7 рази досліджуваної сукупності підприємств протягом найближчих 5 років може бути досягнуто шляхом інтенсифікації виробничого процесу, що потребує додаткових капіталовкладень і впровадження інновацій.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Розділи в колективних наукових монографіях:

1. Білошкурський М. В. Аналіз основних методик діагностики кризового стану підприємства / М. В. Білошкурський // Економіка України: інвестиційно-інноваційні проблеми розвитку : [колективна монографія] ; за ред. В. Ф. Беседіна, А. С. Музиченка. – К. : НДЕІ. – 2006. – С. 63-71. – ISBN 966-96621-1-7. (0,37 друк. арк.)

2. Білошкурський М. В. Організаційно-економічна оцінка фінансового стану підприємств України / М. В. Білошкурський // Сучасні проблеми розвитку національної економіки і шляхи їх розв'язання : [колективна наукова монографія] ; за наук. ред. д. е. н., проф. М. М. Єрмошенка. – К. : Національна академія управління, 2008. – С. 359-369. – ISBN 978-966-8406-38-6. (0,63 друк. арк.)

У наукових фахових виданнях:

1. Білошкурський М. В. Деякі особливості діагностики кризового стану підприємства / М. В. Білошкурський // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 3(45). – С. 85-89. (0,30 друк. арк.)
2. Білошкурський М. В. Економічна оцінка фінансово-господарської діяльності підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу / М. В. Білошкурський // Економіка: проблеми теорії та практики : [збірник наукових праць]. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2008. – Випуск 236 : В 5 т. – Т. III. – С. 667-675. – ISBN 978-966-8736-11-7. (0,40 друк. арк.)
3. Білошкурський М. В. Перспективи використання економетричних моделей в антикризовому управлінні підприємствами аграрного ремонтно-технічного сервісу регіону / М. В. Білошкурський // Вісник Хмельницького національного університету. Серія : Економічні науки. – Хмельницький, 2008. – Том 3. – С.185-189. (0,40 друк. арк.)
4. Білошкурський М. В. Діагностика фінансового стану підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області / М. В. Білошкурський // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки. Випуск 19 : У двох частинах. – Черкаси : ЧДТУ, 2008. – Частина II. – С. 228-236. (0,62 друк. арк.)
5. Білошкурський М. В. Методичні аспекти максимізації прибутку шляхом моделювання виробничої функції в системі антикризового управління підприємствами / М. В. Білошкурський // Науковий вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ. – Чернівці : Книги-XXI, 2008. – Вип. II. Економічні науки. – С.143-151. (0,41 друк. арк.)
6. Білошкурський М. В. Комплексна оцінка ефективності фінансової діяльності підприємств у системі антикризового управління / М. В. Білошкурський // Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету ; за ред. доктора с.-г. наук, професора, академіка АН ВШ України, заслуженого діяча науки і техніки України, ректора університету (голова) М. І. Бахмата. – Кам'янець-Подільський, 2008. – Том 3. Випуск 16. – С. 398-401. (0,27 друк. арк.)

В інших виданнях:

1. Білошкурський М.В. Засоби керування стійкістю економічних систем / М. В. Білошкурський // Молодь, освіта, наука культура і національна самосвідомість : Зб. матеріалів VIII Всеукр. наук.-практ. конф., Київ, 12-13 травня 2005 р. ; у 6-ти т. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2005. – Т. 2. – С. 26-28. (0,12 друк. арк.)
2. Білошкурський М.В. Аналіз комплексних багатофакторних моделей діагностики кризового стану та перспективи їх застосування на підприємствах України / М. В. Білошкурський // Молодь, освіта, наука культура і національна самосвідомість : Зб. матеріалів IX Всеукр. наук.-практ. конф., Київ, 25-27 квітня

- 2006 р. ; у 5-ти т. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2006. – Т. 1(І). – С. 10-15. (0,17 друк. арк.)
3. Білошкурський М. В. Стратегічні аспекти антикризового управління підприємством / М. В. Білошкурський // Сборник научных трудов по материалам международной научно-практической конференции «Перспективные инновации в науке, образовании, производстве и транспорте – 2007». – Том 6. Экономика. – Одесса : Черноморье, 2007. – С. 79-81. (0,11 друк. арк.)
 4. Білошкурський М.В. Про особливості управління підприємствами аграрного ремонтно-технічного сервісу / М. В. Білошкурський // Матеріали за 5-а міжнародна научна практична конференція, «Ставайки сьвременна наука». Том 3. Икономики. – София : «Бял ГРАД-БГ» ООД. – 2007. – С.59-60. (0,07 друк. арк.)
 5. Білошкурський М.В. До питання впливу кон'юнктурних коливань економіки на розвиток українських підприємств / М. В. Білошкурський // Materiały II Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji «Perspektywiczne opracowania nauki i techniki - 2007». – Том 5. Ekonomiczne nauki. Państwowy zarząd. – Przemysł : Nauka i studia, 2007. – S. 63-65. – ISBN 978-966-8736-06-3. (0,18 друк. арк.)
 6. Білошкурський М. В. Алгоритм оперативного антикризового управління фінансовою діяльністю підприємств / М. В. Білошкурський // Materiály IV mezinárodní vědecko-praktická conference «Zprávy vědecké ideje - 2008». – Díl 4. Ekonomické vědy. – Praha : Publishing House «Education and Science» s.r.o., 2008. – S. 16-18. – ISBN 978-966-8736-05-6. (0,07 друк. арк.)

АНОТАЦІЯ

Білошкурський М. В. Комплексна оцінка ефективності господарської діяльності в системі антикризового управління підприємствами. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами. – Європейський університет, Київ, 2009.

У дисертації узагальнено теоретичні та методичні підходи щодо комплексного оцінювання ефективності господарської діяльності в системі антикризового управління підприємствами. Класифіковано основні види кризових станів господарської діяльності залежно від комбінацій значимості впливу зовнішніх і внутрішніх факторів функціонування підприємства, на основі чого розроблено заходи антикризового управління. Проведено економічну оцінку ефективності господарської діяльності підприємств України в цілому та підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області зокрема. Встановлено, що кризовий стан досліджуваних підприємств спричинений впливом переважно внутрішніх факторів за умов економічного зростання національної економіки.

Для удосконалення комплексної оцінки ефективності господарської діяльності підприємств методами антикризового управління запропоновано використовувати п'ятифакторну логіт-регресійну модель. Побудовано систему оперативного антикризового управління, реалізація якого забезпечить швидке реагування на кризові процеси. Розв'язано цільову функцію максимізації операційного прибутку для розроблення антикризової стратегії розвитку аграрного ремонтно-технічного

сервісу, яка забезпечить зростання усіх показників ефективності господарської діяльності протягом найближчих п'яти років.

Ключові слова: ефективність, господарська діяльність, підприємства аграрного ремонтно-технічного сервісу, криза, антикризове управління, комплексна оцінка, фінансовий стан підприємства.

АННОТАЦИЯ

Белошкурский Н. В. Комплексная оценка эффективности хозяйственной деятельности в системе антикризисного управления предприятиями. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – Экономика и управление предприятиями. – Европейский университет, Киев, 2009.

В диссертации обобщенно теоретические и методические подходы относительно комплексного оценивания эффективности хозяйственной деятельности в системе антикризисного управления предприятиями. Классифицированы основные виды кризисных состояний хозяйственной деятельности в зависимости от комбинаций значимости влияния внешних и внутренних факторов функционирования предприятия, на основе чего разработаны соответствующие антикризисные меры.

Проведена экономическая оценка эффективности хозяйственной деятельности предприятий Украины в целом и предприятий аграрного ремонтно-технического сервиса Черкасской области в частности. Установлено, что кризисное состояние исследуемых предприятий вызвано влиянием преимущественно внутренних факторов в условиях экономического роста национальной экономики.

Результаты корреляционно-регрессионного анализа показали, что наиболее существенно на сокращение операционных расходов влияет увеличение объема суммарных активов, а рост коэффициентов поточной ликвидности и показателя покрытия краткосрочных пассивов чистым денежным потоком (коэффициент Бивера) происходит в результате роста фондоотдачи основных средств исследуемых предприятий.

Для усовершенствования комплексной оценки эффективности хозяйственной деятельности предприятий методами антикризисного управления предложено использовать пятифакторную логит-регрессионную модель. С помощью модели исследовано, что наиболее негативным фактором влияния на развитие предприятий является рост удельного веса обязательств в структуре источников финансирования их имущества. Разработана система оперативного антикризисного управления, реализация которого обеспечит быстрое реагирование на кризисные процессы. Составляющими этой системы являются: комплексная оценка эффективности хозяйственной деятельности, управление дебиторской и кредиторской задолженностями, текущее обеспечение платежеспособности, управление безубыточностью операционной деятельности, управление процессом формирования операционной прибыли, оптимизация структуры капитала предприятия, оперативный антикризисный контролинг.

Моделирование чистого операционного дохода предприятий аграрного ремонтно-технического сервиса Черкасской области с помощью производственной

функции Кобба-Дугласа показало, что в структуре производства наибольшее влияние трудового фактора. Для построения антикризисной стратегии развития аграрного ремонтно-технического сервиса автором сформирована и решена целевая функция максимизации операционной прибыли, на основе которой исследованы основные резервы роста показателей эффективности хозяйственной деятельности предприятий. Реализация разработанной стратегии исследуемыми предприятиями возможна при условии инвестирования 21,2 млн. грн. в основные средства, увеличения объемов производства в 2,8 раза, сокращения доли материальных затрат в структуре операционных расходов на 33,5%.

Ключевые слова: эффективность, хозяйственная деятельность, предприятия аграрного ремонтно-технического сервиса, кризис, антикризисное управление, комплексная оценка, финансовое состояние предприятия.

SUMMARY

M. V. Biloshkurskiy. An integrated assessment of the efficiency in economic activity in the system on crisis management of enterprises. – Manuscript.

The thesis is submitted to the degree of Candidate of Economics. Speciality 08.00.04 – Economy and management of enterprises. – European University, Kyiv, 2009.

Theoretical and methodical approaches in the integrated assessment of the efficiency in economic activity in the system on crisis management of enterprises are generalized in the thesis. The types of crisis in economic activity (depending on magnitude influence of external and internal factors of functioning of enterprise) are classified and the methods of crisis management are developed on this basis. The economic assessment of the efficiency in economic activity of enterprises throughout Ukraine and agrarian repair-technical service in Cherkassy region is realized. We concluded that the crisis of the enterprises under consideration is caused by influence of internal factors; which are predominantly determined by the circumstances of national economy growth.

For the improvement of the integrated assessment of the efficiency in economic activity in the system on crisis management, we suggested to use a five-factor logit-regression model. The algorithm of operative crisis management is worked out and its realization will provide the rapid reacting to crisis processes. The objective function of maximization of operating profit for working out the strategy of agrarian repair-technical service development is represented; it will provide growth of all the indexes of the efficiency in economic activity during the nearest five years.

Keywords: efficiency, economic activity, the enterprises of agrarian repair-technical service, crisis, crisis management, integrated assessment, financial standing of enterprise.